

terug te gaan in de tijd en het huis van een persoon binnen te stappen en diens bezittingen (meubelen, servies, sieraden, gereedschappen) te bekijken. Het laatste deel van deze Wete is gevuld met de vaste rubrieken, waaronder een 'Vadertje' van Frans van den Driest, het

antwoord op een vraag uit de vorige Wete en twee interessante lezingen in de maanden oktober en november. Ik sluit nu af en haast mij naar de drukker. Veel leesplezier!

Leo Hollestelle

De kat ontmaskerd

Een duur betaalde mythe in Veere

“Een mooi verhaal rijker”, schreef de gemeente Veere na haar aankoop van een gemummificeerde kat in april van dit jaar. De kat, die in 1520 als bouwoffer in de Grote Kerk van Veere zou zijn ingemetseld, lag deze zomer tussen de topstukken van Zeeuwse bodem op de tentoonstelling ‘Terug naar Zeeland’ in het Zeeuws Museum.

Op 2 februari 2008 verscheen het eerste bericht hierover in de *PZC*, nadat de kat bij een Utrechtse antiquair was opgedoken. Tijdens het lezen van het artikel had ik meteen door dat het verhaal aan alle kanten rammelde en was geschreven met veel fantasie. Maar de Zeeuwse ‘deskundigen’ hielden zich van den domme en de kat moest koste wat kost terug naar Zeeland. Net waar de antiquair op had gehoopt, naar ik aanneem.

Onwillekeurig moest ik bij het lezen van het artikel denken aan een verhaal van mijn opoe Sientje Midavaine-de Voogd. Ze woonde naast de Grote Kerk en had een kat genaamd Miester. Toen het dier oud

geworden was, kwam hij op een kwade dag niet meer thuis. Ze heeft hem nooit meer teruggezien, wat haar zeer veel verdriet heeft gedaan. Ze vertelde me dat het wel vaker gebeurt dat een kat zich verstopt als hij voelt dat hij gaat sterven. “Nu weet ik waar Miester gebleven is”, dacht ik, en ik besloot het geval te onderzoeken.

Een mooi verhaal rijker

Al vrij snel werd duidelijk dat de gemummificeerde kat jarenlang op de zolder van hotel De Patrijs in Colijnsplaat heeft gelegen, waarvan de oudste dochter van burgemeester jhr. I.F. den Beer Poortugael van Veere en haar man eigenaren waren. Hun dochter Marianne kan zich nog heel goed herinneren hoe ze de kat tijdens het spelen vond. Ze schrok zich rot! Te pas en te onpas heeft ze hem aan haar vriendinnen laten zien. Dat maakte volgens haar wel indruk. Toen ze haar vader vroeg hoe hij aan die kat kwam, vertelde hij dat die in de Grote Kerk van Veere was gevonden en dat haar grootvader hem had gekregen.

Kort voordat het gezin naar Wissenkerke verhuisde (circa 1983), werd de kat aan iemand uit Veere cadeau gedaan. Die deed hem ook weer van de hand en daarna ging hij rondzwerfen tot hij uiteindelijk terechtkwam bij Abbey Green Antiques van antiquair Jos te Water Mulder aan de Mariaplaats in Utrecht.

Op 1 februari 2008 kwam het dagblad *Trouw* als eerste met het bericht dat de gemummificeerde kat bij Jos te Water Mulder in de winkel lag. Een dag later volgden enige regionale bladen, waaronder de *PZC*. Nadat de gemeente Veere de kat in april kocht, besteedde een aantal kranten er opnieuw aandacht aan. Uit de verschillende berichten maakte ik de volgende samenvatting.

Krantenberichten

Tim Graas, historicus en medewerker van de stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland, liep afgelopen winter tijdens zijn lunchpauze langs de etalage van antiquair Jos te Water Mulder in Utrecht. Daar zag hij op een rood kussen een gemummificeerde kat liggen. Bij navraag bleek deze afkomstig te zijn uit de Grote Kerk te Veere die in 1520 als katholieke Onze-Lieve-Vrouwekerk werd gebouwd. Geobsedeerd door het verschijnsel dat katten in de late middeleeuwen wel als bouwoffer in oude kerken werden ingemetseld, stond voor hem meteen vast dat dit er ook zo een was. Vaak werden ze onder de drempel van het gebouw gelegd om kwade geesten te verjagen of om de middeleeuwse bouwvakkers tegen ratten te beschermen. Ook bij de restauratie van het Veerse stadhuis werd een kat als bouwoffer aangetroffen. Het was echter niet zo'n gaaf exemplaar als deze. *Trouw* meldde dat de gemummifi-

ceerde kat in 1953 door een metselaar tijdens restauratiewerkzaamheden in de kerk was gevonden. Het kerkbestuur van de al sinds 1572 protestantse kerk stelde destijds geen prijs op de rooms-katholieke kat, waarna burgemeester Den Beer Poortugael het dier mee naar huis nam. Daarna zwierf de kat wat rond, tot hij via een verzamelaar bij de Utrechtse antiquair Te Water Mulder terechtkwam. Die verkocht hem een paar jaar geleden, maar kon het beestje eind 2007 weer terugkopen. Volgens hem was het diertje dood toen hij in de kerk werd ingemetseld. Hij is op natuurlijke wijze gemummificeerd. Op de mummie zitten sporen van een doek. De draden ervan zitten goed vast, je krijgt ze er niet meer af. De nagels van de kat zijn lang en scherp. Geen sporen van urenlang wanhopig krabben tegen een verse stenen muur. Vreemd is dat de staart met een bevallige bocht omhoogwijst, wervel voor wervel. Wellicht heeft die op een verhoging in een nis gelegen. Voor een vriendenprijsje van € 2.500,- wilde de antiquair hem wel aan een museum verkopen, want volgens hem hoorde hij daar meer thuis dan bij een particulier.

Op zoek naar de feiten.

De bouw van de Grote Kerk

Volgens de krantenberichten zou de kat dateren van rond 1520 en als bouwoffer in de Grote Kerk in Veere zijn ingemetseld. Nu lijkt het me voor de hand liggend dat een dergelijk offer wordt gebracht op het moment dat men met de bouw een aanvang neemt en niet nadat de kerk al enige decennia in gebruik is geweest, zoals in 1520 het geval was. Wanneer men met de bouw van de kerk is begonnen, is niet bekend; in de archieven is hierover niets

terug te vinden. Het enige aanknopingspunt is dat het toezicht op de bouw op 13 december 1479 werd overgenomen door Anthonis (Antheunis) Keldermans: “dat die selve meester Anthonis angenomen heeft voirt te ordineren die nyen kercke ter Veere ende meester dair of te zyn.” Mogelijk is de oprichting van het kapittel rond 1470 de aanleiding geweest voor het bouwen van de nieuwe kerk. In deze periode was Evert Spoorwater werkzaam aan het stadhuis op de Markt. Het was indertijd gebruikelijk dat de voornaamste stadsbouwwerken en de werkzaamheden aan de hoofdkerk in één hand waren. Mogelijk nam Anthonis Keldermans in 1479 het werk over van de in 1474 overleden Evert Spoorwater.

Pas nadat de metselaars de bouw van het stadhuis hadden voltooid, zullen ze begonnen zijn met de bouw van de Grote Kerk. Het is dan najaar 1476 en als de kat was ingemetseld, zou dit in 1476 gebeurd moeten zijn.

Van rattenplagen had men in Veere geen last. Ik ben ze althans tijdens mijn onderzoeken nooit tegengekomen. Dus om die reden zal men geen kat hebben ingemetseld. Alleen in 1491 was er even sprake van ratten in het stadhuis. Volgens de rekening van de rentmeester van de stad werden er in de laatste week van oktober twee rattenvallen gekocht, één voor beneden en één voor boven.

Volgens de kranten zou men in het stadhuis ook een bouwoffer hebben aangetroffen, doch dit is onjuist. Tijdens de restauratie van het stadhuis werden in 1932 bij het verwijderen van een houten betimmering een bezem en een Goudse pijp aangetroffen, die daar in de zeventiende eeuw (1699?) tijdens een verbouwing waren geplaatst om boze geesten te verjagen.

De gemummificeerde kat zou tijdens restauratiewerkzaamheden van de kerk gevonden zijn. Maar in de tijd dat jhr. I.F. den Beer Poortugael burgemeester van Veere was (1946-1964) is de kerk nooit gerestaureerd! Volgens de ‘Bouwhistorische documentatie en waardebeoordeling’ van de Grote Kerk, geschreven in opdracht

De bezem en de Goudse pijp die men in 1932 na het verwijderen van een houten betimmering in het Veerse stadhuis aantrof. (illustratie uit het tijdschrift ‘De Prins’ van 5 maart 1932)

van de Rijksgebouwendienst die de kerk in eigendom heeft, werd in 1921 een bedrag van f 8.700,- begroot voor het herstel van de muren en het bovendeel der contreforten van de toren en voor kleine reparaties aan het dak. Tijdens deze restauratie is het poortje in het transept ontdekt dat toegang gaf tot de Schotse kerk. De daarop volgende herstelwerkzaamheden dateren van 1939 tot 1942. Hierbij werden de buitenmuren onder handen genomen en werd de laatste zolder verwijderd. Onder de toren werd een brandvrije ruimte gebouwd,

waarin de provinciale archieven werden ondergebracht. Hierna zijn er tot circa 1970 geen herstelwerkzaamheden meer aan de kerk verricht. Wel werd klein onderhoud gedaan door Kees Luyk uit Zanddijk. Voor zover ik me kan herinneren hield hij zich hele dagen bezig met het bikken van stenen die bij de laatste herstelwerkzaam-

*Burgemeester jhr. I.F. den Beer Poortugael.
(collectie J.H. Midavaine)*

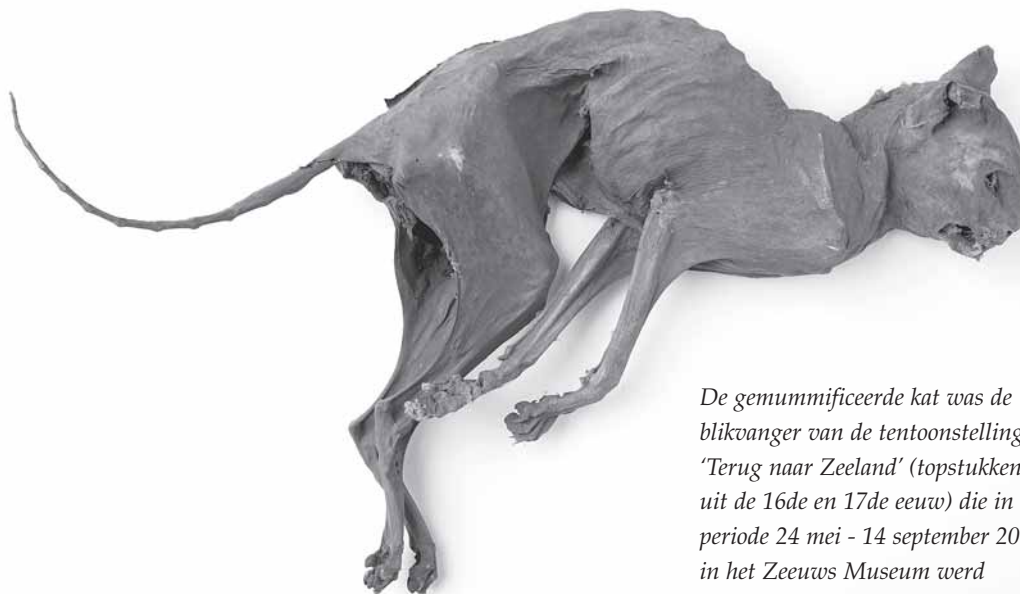
heden uit de muren waren gehaald en op stapels buiten en in de kerk lagen. Dat er rondom het verhaal van de kat rijkelijk is gefantaseerd, blijkt wel als we lezen dat het kerkbestuur van de al in 1572 protestants geworden kerk na de vondst van de kat in 1958 "het katholieke katje" niet wilde terugplaatsen en burgemeester Den Beer Poortugael het daarom mee naar huis nam. Aardig gevonden, maar het klopt niet want de kerk is, zoals hierboven reeds

staat beschreven, eigendom van de Rijksgebouwendienst. In 1809 is er voor het laatst in gepreikt. Als gevolg van de schade door het bombardement van de Engelsen op 31 juli 1809 kon hij niet meer worden gebruikt. De daarop volgende confiscatie door de Engelsen en het verbouwen tot hospitaal en kazerne door de Fransen twee jaar later, zijn er de oorzaak van dat de kerk nooit meer als zodanig in gebruik is geweest en eigendom is gebleven van het Rijk.

Dat de kat van nul of generlei waarde voor de geschiedenis van Veere is, blijkt uit het feit dat burgemeester Den Beer Poortugael, die een groot kenner van kunst en antiek was, de kat niet aan een museum schonk maar hem mee naar huis nam en hem op zolder legde. Zelfs tijdens de B&W-vergaderingen heeft hij er met geen woord over gesproken, zo weinig waarde hechtte hij aan de kat. Uiteindelijk schonk hij hem aan zijn oudste dochter, die hem na haar huwelijk meenam naar Colijnsplaat.

Nog meer feiten: de Grote Kerk door brand verwoest

De Grote Kerk is op zaterdag 25 mei 1686 door brand verwoest. Kon de kat dit ongeschonden hebben doorstaan? Nee, dat is onmogelijk. Uit de verslagen blijkt dat de brand rond vijf uur 's middags ontstond bij het torentje op het kruis van het transept met het middenschip. Daar waren enkele leidekkers en loodgieters uit Middelburg bezig het dak te repareren. Doordat een van hen onvoorzichtig was met vuur, brak er brand uit. Omdat het lang droog was geweest, stond het torentje in korte tijd in lichterlaaie en stortte het niet lang daarna in. Snel greep het vuur om zich heen en

De gemummificeerde kat was de blikvanger van de tentoonstelling 'Terug naar Zeeland' (topstukken uit de 16de en 17de eeuw die in de periode 24 mei - 14 september 2008 in het Zeeuws Museum werd gehouden. (foto Zeeuws Museum)

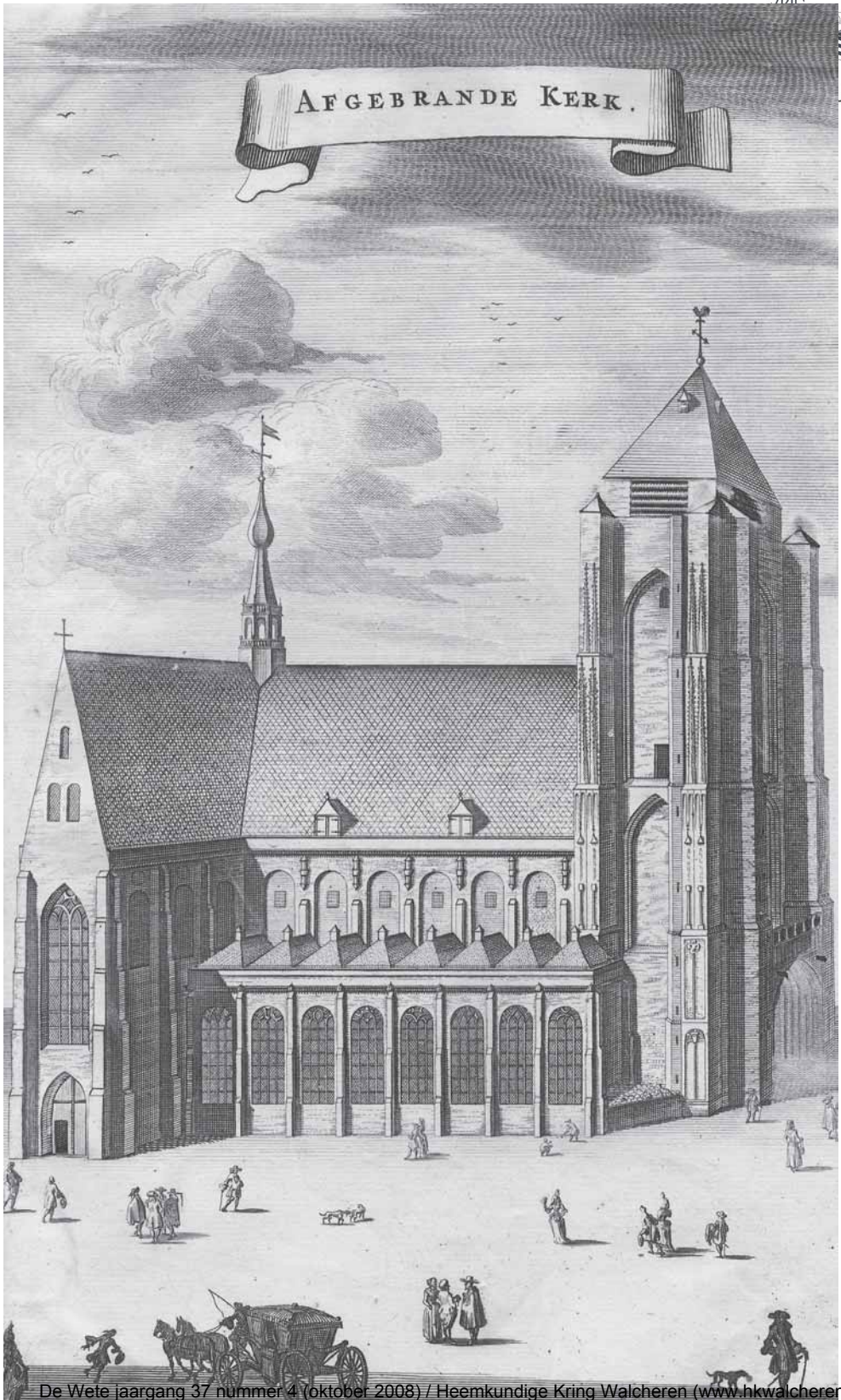
het duurde niet lang of de kerk was één grote vuurzee. Aan blussen viel niet meer te denken. Een vonkenregen daalde neer over het stadje, en door de inzet van de burgerij en de militie kon worden voorkomen dat ook de huizen ten prooi aan de vlammen vielen. Vier uur heeft de brand gewoed voor ze vanzelf doofde. Toen bleek de kerk een ruïne was geworden.

Iedere brandweerman kan vertellen hoe hoog de temperatuur tijdens een brand kan oplopen. De hitte was zo groot dat alle lood gesmolten was en vele grafzerken gebarsten. De klokken uit de toren waren in stukken naar beneden gevallen. Als de kat in de muren was ingemetseld, was hij verkoold geweest en als hij onder de vloer of een drempel had gelegen, was hij geplet door de gebroken tegels en zerken en had hij onder het gesmolten lood gezeten.

Na de brand werden er onmiddellijk plannen gemaakt tot wederopbouw van de Grote Kerk. Het jaar erna al waren alle bestekken klaar en konden aannemers

inschrijven op de herstelwerkzaamheden. Het bestek tot herstel van de vloeren dateert van 29 november 1687. We lezen erin dat de zwaar beschadigde vloer in zijn geheel uit de kerk moest worden genomen. De gawe zerken konden worden teruggelegd en de gebroken exemplaren moesten op een hoop worden gegooid. Deze heeft men later gedumpt bij het Noorderhoofd. Alle vloertegels moesten op kleur en grootte worden gesorteerd en op stapels worden gelegd. Vervolgens moesten alle metaalresten, zoals lood, ijzer en brons van de in stukken gevallen klokken, uit de grond worden verwijderd.

Omdat in de loop der eeuwen net als in vele andere oude steden het straatniveau was verhoogd, maakte men van de gelegenheid gebruik om de nieuwe vloer van de kerk twee voet (circa 60 centimeter) hoger te leggen dan het oorspronkelijke niveau. Daardoor moesten ook alle dorpels worden gelicht. Als de kat daaronder had gelegen, had men 'm stellig ontdekt. De bijgelovige werknemers zouden daarvan

De Wete jaargang 37 nummer 4 (oktober 2008) / Heemkundige Kring Walcheren (www.hkwalcheren.nl)

behoorlijk geschrokken zijn en direct bij het kerkbestuur melding van hun vondst hebben gemaakt.

Nadat de Fransen in 1811 de kerk hadden gevorderd om hem te verbouwen tot hospitaal en kazerne, werden er vijf zolders in aangelegd. Hiervoor was het noodzakelijk de grote vensterramen te verwijderen. Ze werden van buiten naar binnen geslagen zodat ze op de vloer van de kerk terecht kwamen. Hier overheen werd de nieuwe vloer gelegd, waardoor deze opnieuw een stuk hoger kwam te liggen. Ook toen moesten de dorpels worden verhoogd. Ook anderszins hielden de Fransen flink huis in de kerk. Zo legden ze er riolering en een primitieve vorm van centrale verwarming in aan. Maar een kat hebben ze nooit gevonden!

In de jaren daarna is het gebouw nog meerdere malen verbouwd, eerst tot provinciaal bedelaarswerkhuis (1823-1827) en daarna tot kazerne (1832-1865), voor het leeg kwam te staan. In 1886 werd begonnen met het verwijderen van de zolders en daarna gebeurde er voorlopig niets meer. Er is nog een andere reden waarom de kat niet onder de drempel kan hebben gelegen. Door de structuur van de grond zou hij nooit op een natuurlijke wijze zijn gemummificeerd. Binnen een paar jaar zou hij zijn verteerd. Nog nooit in de geschiedenis heeft men een gemummificeerd lijk in of op de begraafplaats rondom de Grote Kerk gevonden. Daarvoor is de kleigrond

Links: De Grote Kerk te Veere, voor de brand van 1686. Uit: M. Smallegange, 'Nieuwe Chronijk van Zeeland', Middelburg 1696, tussen p. 582 en 583. (Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata deel II, nr. 1084)

veel te vochtig. Hoewel de kerk op een hoog punt is gebouwd (precies NAP), heeft hij verschillende malen tijdens overstromingen met z'n voeten in het water gestaan. Ik herinner me nog goed dat de kerk in 1953, tijdens de Watersnoodramp, zo'n 30 centimeter diep in het water stond.

De kat ontmaskerd

Geconfronteerd met al deze feiten, werd het me duidelijk dat de kat niet zo oud kan zijn als wordt verondersteld. Maar hoe oud is hij dan wel en waar is hij dan gevonden? Heeft hij wel op de zolder van de burgemeester gelegen? Om op de laatste vraag antwoord te krijgen, sprak ik op een middag de voormalige werkster van de burgemeester aan. Ze fietste net voorbij toen ik even buiten was. Tot 1960 kwam ze dagelijks in de ambtswoning en als de kat daar gelegen had moest ze hem ongetwijfeld bij het schoonmaken ooit hebben gezien. Tot mijn grote verbazing antwoordde ze dat ze de gemummificeerde kat daar nooit was tegengekomen. Omdat ze toevallig net op weg was naar de zoon van de burgemeester om sigaren voor haar man te kopen, zou ze er bij hem naar informeren. Na een halfuurtje kwam ze terug met de mededeling dat metselaar Kees Luyk de kat in 1958 – en niet in 1953, zoals *Trouw* vermeldde – had gevonden op een zolder in de toren van de Grote Kerk. Hiermee is het raadsel opgelost. Omdat in de jaren 1939-1942 de laatste zolder uit de kerk is verwijderd en men deze alleen via de zolders in de toren kon bereiken, kan de kat niet ouder zijn dan van na 1942. Daarna kwam er nagenoeg niemand meer op de zolder, zodat de kat er jaren kon liggen zonder gezien te worden. De gemummificeerde kat is dus gewoon een poes uit

Veere die op zijn oude dag een plekje heeft gezocht om te sterven. Hij is nu ongeveer zestig jaar oud.

Onder dankzegging aan Mariano Zamorano van Zoonimal Wild Encounters in Heinsberg (Duitsland) kan ik hier nog vermelden dat katten vrij makkelijk mummificeren en dat dit proces al binnen tien jaar voltooid kan zijn. Zeldzaam is het beslist niet. In februari 2007 werd een gemummificeerde kat in 's-Heer Arendskerke gevonden.

De marktwaarde van gemummificeerde katten ligt rond de honderd euro. Met de aankoop van de mummie heeft de gemeente Veere een kat in de zak gekocht. We zijn een mooi verhaal, maar geen historisch waardevol object rijker.

Het dier kan hooguit als een soort kermis-attractie in de Grote Kerk worden geplaatst onder hetzelfde motto als in de etalage van antiquair Jos te Water Mulder: "Komt en huivert."

J.H. Midavaine

Geraadpleegde bronnen

- *Dagblad 'Trouw'*, 1 februari 2008.
- *'Provinciale Zeeuwse Courant'*, 18 februari 2007, 2 februari en 9 april 2008.
- *Marianne van Exel, 'Gemummificeerde kat van Veere komt terug'*, VPRO geschiedenis, 11 april 2008.
- *H. Janse en J.H. van Mosselveld, 'Keldermans, een architectonisch netwerk in de Nederlanden', 's-Gravenhage 1987.*
- *J. Renier, 'Nieuwe naamlijst der predikanten in de hervormde gemeente van Vere...'*, Middelburg 1834.
- *Rijksgebouwendienst, 'Bouwhistorische documentatie en waardebeoordeling, Grote Kerk Veere'*, maart 1990.
- *Frans Vermeulen, Bijdrage tot de bouwgeschiedenis van de Groote of Onze lieve vrouwenkerk te Veere, in: 'Oudheidkundig jaarboek van den Nederlandschen oudheidkundigen bond 1936' (serie IV, jrg. 5).*
- *Zeeuws Archief, Archief Stad Veere, inv.nr. 1548-I, 2200 t/m 2205 en 3000.*
- *Zeeuws Archief, Archief van de heren van Veere, inv.nr. 158.*

Een man die geschiedenis schreef

Het leven van Ferdinandus Pieter Polderdijk (1860-1944)

Ferdinandus Pieter Polderdijk werd op de eerste dag van het jaar 1860 in Nieuw- en Sint Joosland geboren. Hij woonde en werkte zijn gehele leven op de hofstede Nieuwlandsrust in de Middelburgsche Polder. Naast zijn dagelijkse werkzaamheden bekleedde hij tal van functies op agrarisch, bestuurlijk en sociaal-maatschappelijk terrein. Tegelijkertijd deed hij onderzoek naar het verleden. In de literatuur is nauwelijks

iets over hem te vinden; in de archieven heeft hij des te meer sporen nagelaten.

Opleiding

Ferdinand Polderdijk zat negen jaar (van 1 mei 1866 tot 1 maart 1875) op de dorpschool van meester Broerse in Nieuw- en Sint Joosland. Het is niet zo dat hij meerdere malen moest doubleren: na de eerste leergang van zes jaar was het mogelijk de